

Asia: VN/9791/2020

Rikosprosessin tehostaminen

1. Lapsiin kohdistuvien rikosten käsittelyn nopeuttaminen

a) Esitutinnan toimittamista sekä syyteharkintaa ja syytteen nostamista kiireellisesti koskevat ehdotukset sekä pääkäsittelyn pitämistä määräajassa koskeva ehdotus asianomistajan ollessa alle 18-vuotias (ETL 3:11, ROL 1:8a ja ROL 5:13)

Hovioikeus kannattaa ehdotusta. Asiaryhmän kiireelliseksi säätämisessä tulee ottaa huomioon käytettävissä olevat henkilöresurssit asian käsittelyn kaikissa vaiheissa. Asiaryhmän määrääminen käsiteltäväksi kiireellisenä ei itsessään nopeuta asian käsittelyä, mikäli käytössä ei ole tarvittavia henkilöresursseja, joiden avulla voidaan varmistaa se, että kiireelliseksi säädetyn asiaryhmän käsittelyyn kuluva aika ei nopeudu muiden käsiteltävänä olevien asiaryhmien kustannuksella.

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 luvun 13 § mukainen ehdotus koskien määräaika uuden pääkäsittelyn pitämisestä 30 päivän kuluessa päivästä, jona pääkäsittely oli tarkoitus toimittaa, jos pääkäsittely peruutetaan, on käytännön syistä, tuomioistuimen tämänhetkinen työ määrä, henkilöresurssit ja uuden pääkäsittelyn pitämisen valmisteluun kuluva aika huomioon ottaen, liian lyhyt.

b) Edunvalvojan määräämistä esitutkinnassa koskeva ehdotus (ETL 4:8)

Hovioikeus kannattaa ehdotusta. Ehdotuksella on alaikäisen oikeusturvaa parantava vaikutus.

2. Erityisosaamisen turvaaminen

a) Esitutinnan johdon keskittämistä alle 18-vuotiaita koskevassa esitutkinnassa koskeva ehdotus (ETL 4:7)

Hovioikeus kannattaa ehdotusta ja on siinä käsityksessä, että johdon keskittämistä on käytännössä jo tehty. Mikäli ehdotettu lakimuutos hyväksytään, tulee edelleen varmistaa riittävät henkilöresurssit, jotta ehdotus ei johda esitutinnan ruuhkautumiseen ja kokonaiskäsittelyaikojen pitenemiseen.

Mikäli tehtäviä keskitetään erityisesti perehtyneille tutkinnanjohtajille, tulee määritellä edellytys siitä, milloin ja millä tavalla käytännössä hankittu kokemus on tehtävään riittävä.

b) Esitutkintoimenpiteiden ja tutkinnan johdon keskittämistä erityisen suojelun tarpeessa olevia asianomistajia koskevassa esitutkinnassa koskeva ehdotus (ETL 4:7a)

Hovioikeus kannattaa ehdotusta.

3. Tekniikan hyödyntäminen rikosprosessissa

a) Kuulustelutilaisuuden tallentamista ääni- ja kuvatallenteeseen koskeva ehdotus (ETL 9:3)

Hovioikeus kannattaa ehdotusta seuraavin varauksin. Mikäli ehdotus hyväksytään, on ennen sen voimaantuloa varmistettava, että tarvittava ja toimiva ääni- ja kuvatallentamista koskeva tekniikka on käytettävissä. Tallennuslaitteiden saatavuus tai käytettävyys eivät voi olla esteenä tallentamiselle, mikäli kuulusteltava pyytää tallentamista ja ehdotus hyväksytään.

Säädettävän lain tulisi olla yksiselitteinen siten, että kuulustelutilaisuus tulisi määrätyissä tapauksissa lain edellyttämällä tavalla tallentaa. Mikäli laki mahdollistaisi kuulustelutilaisuuden tallentamatta jättämisen, tulee käsitteitä kuten ”ellei merkittävästi viivytä asian käsittelyä” ja ”siitä aiheutu muuta olennaista haittaa” tarkentaa. Tarpeettoman tulkinnanvaraiseksi jätetty lain sanamuoto vaikeuttaa lain soveltamista ja heikentää lain tarkoituksen toteutumista käytännössä. Mikäli osapuolet ovat asian käsittelyssä erimielisiä siitä, olisiko kuulustelu tullut tallentaa vai jättää tallentamatta, tulevat tulkinnanvaraiset kysymykset ja väitteet tuomioistuinten ratkaistavaksi.

Ääni- ja kuvatallentamisen tulee olla riittävän laadukasta, jolloin erillinen litterointi ei ole lainkaan tarpeen. Tallentamisen ja tallenteiden toistamisen edellyttämä tekniikka on turvattava myös syyttäjälaitokselle ja tuomioistuimelle.

b) Kuulustelutilaisuuden tallentamisesta todisteena käyttämistä varten koskevat ehdotukset (ETL 9:4 ja OK 17:24)

Ehdotetussa muodossaan laki mahdollistaa myös kuulustelun tallentamatta jättämisen. Kuulustelutilaisuuden tallentamiseen ei tulisi jättää harkintavaltaa miltään osin oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 24 §:n 3 momentin 3 ja 4 kohdan asiaryhmissä. Alle 18-vuotiaan kuuleminen jo nyt estyy pelkästään hänen haluttomuutensa perusteella tulla oikeudenkäyntiin kuultavaksi ilman vaara- tai haitta-arviointia. Myös yli 18 vuotta täyttäneiden tallenteiden hyödyntäminen tulee jättää tuomioistuinten tehtäväksi, koska esitutkinnassa ei vielä ole riittävästi tietoa oikeudenkäynnin aikaisesta kuultavan tilasta. Tällöin olisi ehdotonta, että tallenne olisi käytettävissä oikeudenkäynnissä. Ehdotuksesta säädettäessä tulee myös arvioida, tulisiko rikoslain 20 luvun 5 a § sisällyttää oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 24 §:n 3 momentin 3 ja 4 kohtiin. Seksuaalinen ahdistelu vastaa usein luonteeltaan jälkimmäisessä säännöksessä lueteltuja seksuaalirikoksia.

4. Esitutkintayhteistyön kehittäminen

a) Tutkintasuunnitelmia koskeva ehdotus (ETL 3:3a)

Hovioikeus kannattaa ehdotusta. Ehdotuksen valmistelun yhteydessä on syytä tarkistaa sääntelyn alaan kuuluvia rikoksia siten, että myös rikokset, joissa säädöspohja pirstaloituu muihin lakeihin, kuten ympäristörikokset, kuuluisivat lain soveltamisalaan. Tutkintasuunnitelman tarpeellisuutta on arvioitava sekä syyttäjän että epäillyn kannalta, jotta sen laatiminen johtaa toivottuun lopputulokseen.

Jotta ehdotus toteutuisi tarkoituksenmukaisesti, tulee se vaatimaan syyttäjälaitokselta lisää henkilöresursseja, joiden riittävyys on varmistettava.

b) Loppulausuntoa koskeva ehdotus (ETL 10:1)

Hovioikeus kannattaa ehdotusta.

c) Esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän yhteistyövelvollisuutta koskeva ehdotus (ETL 5:3)

Hovioikeus kannattaa ehdotusta. Ehdotuksen valmistelussa on huomioitava, että ehdotettu yhteistyövelvollisuus sitoo käytettävissä olevia henkilöresursseja, joiden riittävyys on varmistettava.

5. Sovittelumahdollisuudesta ilmoittamista koskevat ehdotukset (ETL 4:16 ja 4:18)

.

Hovioikeus kannattaa ehdotusta.

6. Ns. putkakuolemia ja poliisin voimankäyttötilanteita koskevat ehdotukset (ETL 2:4 ja 5:1)

.

Hovioikeus kannattaa ehdotusta.

7. Tarve ja edellytykset syyttäjän vaitiolo-oikeudesta säätämiseksi (mietinnön liite 2)

.

Ei lausuttavaa.

8. Muut mietinnössä käsitellyt asiat

a) Velvollisuus esitutkinnan toimittamiseen ja selvittämisvelvollisuuden laajuus

Ei lausuttavaa.

b) Syyteneuvottelun kehittäminen

Hovioikeus yhtyy LEAN-raportissa esitettyihin suosituksiin, joiden mukaisesti on ryhdyttävä tarpeellisiin toimenpiteisiin lainsäädännön muuttamiseksi.

Syyteneuvottelua ja tunnustamisoikeudenkäyntiä tulisi entisestään kehittää ja soveltamisalaa laajentaa, koska se on käyttökelpoinen tapa tehostaa oikeudenkäyntejä.

On selvitettävä lisäksi, voidaanko syyteneuvottelua käydä vielä hovioikeuden käsittelyn aikana. Mahdollisuudella käydä syyteneuvotteluita hovioikeudessa voidaan saavuttaa mahdollisuus edelleen tehostaa oikeudenkäyntejä.

Kehittämisessä tulisi löytää keinot ja rajat esimerkiksi siihen, missä vaiheessa pätevä tunnustus toisi epäillyn seuraukselle toivotun vaikutuksen, jotta neuvottelulle asetettu tarkoitus toteutuisi. Olisiko tälle syytä tarkemmin asettaa rajat. Merkitys seuraukselle voisi olla sitä isompi mitä aiemmassa vaiheessa tunnustus tulisi. Nyt ongelmaksi on noussut se, että syyteneuvotteluihin herätään liian myöhään, jopa oikeudenkäyntivaiheessa. Jopa haastehakemukseen vastaamisessa tuomioistuimissa nostetaan esille halukkuus tunnustamisoikeudenkäyntiin, ilman että syyttäjä on tehnyt tuomioesitystä. Lain toteutumisen tavoite on tuolloin auttamatta liian myöhässä. Lisäsi voisi pohtia, olisiko löydettävissä ratkaisu asianomistajan suostumuksesta luopumiselle, esimerkiksi tilanteessa, jossa vastaaja suostuu korvaamaan asianomistajalle aiheutuneen vahingon.

c) Perusteluvollisuus syyttäjän ja esitutkintaviranomaisen sekä tuomioistuimen ratkaisuisa

Hovioikeus yhtyy LEAN-raportissa esitettyihin kannanottoihin. Perusteluvollisuuden keventäminen on ongelmallista muutoksenhaun kannalta, mutta kyseessä on keskeinen keino tehostaa asian käsittelyä. Kirjalliset tuomiot ovat jo nyt vaikeaselkoisia asianosaisille, joille tuomiot tulee kirjoittaa. Perusteluiden kirjoittamisessa tulee keskittyä sisältöön – ei laajuuteen. Perusteluvollisuuden keventäminen voi kannustaa ratkaisijoita julistamaan ratkaisuja nykyistä enemmän, jolloin ratkaisun sisältö olisi helpompiselkoista myös asianosaisille. Ratkaisun tallentaminen ei olisi muutoksenhaun kannalta ongelmallista, kun ratkaisun sisältö voidaan tarvittaessa tarkistaa tallenteelta. Perusteluvollisuuden keventämistä tulee kehittää edelleen.

d) Rikosasioiden valmistelu käräjäoikeudessa

Ei lausuttavaa.

e) Preklusio rikosasioissa

Ei lausuttavaa.

f) Adheesioperiaate

Ei lausuttavaa.

g) Uhidirektiivin täytäntöönpano toisessa jäsenvaltiossa asuvien uhrien oikeuksien osalta

Ei lausuttavaa.

9. Ehdotusten vaikutukset, mukaan lukien arvio mahdollisesta tuottavuuden lisääntymisestä sekä vaikutukset ICT-järjestelmiin

.

Itsessään kannatettavien ehdotusten toteutuminen käytännössä edellyttää, että esitutkintaviranomaiselle, syyttäjälaitokselle ja tuomioistuimelle varataan niiden toteuttamisen edellyttämät resurssit. Esimerkiksi lapsiasioissa, joita ajavat erikoissyyttäjät, jo nykyiset käsittelyaikataulut ovat haastavia sopivien istuntoaikataulujen vuoksi. Sama koskee tuomioistuinta. Mikäli henkilöresursseista päätettäessä resurssien riittävyttä ei oteta huomioon, kannatettavien ehdotusten mukaisilla lakiuudistuksilla ei saavuteta tavoiteltua käsittelyn nopeutumista.

ICT-järjestelmien tulee olla riittäviä ja toimivia, eivätkä ne saa toimia esteenä tai rajoitteena asioiden käsittelylle.

10. Muuta

.

Ei lausuttavaa.

Aalto Teija

Itä-Suomen hovioikeus - Lausunnon ovat laatineet hovioikeudenneuvokset
Jukka Soininen, Petri Sahi ja Virpi Pääkkönen sekä hovioikeuden esittelijä
Jukka Laitila.